

คำปาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์ “อธิฐาน — ความตั้งใจมั่น”

คำว่า อธิฐาน เป็นคำภาษาบาลี มีรากศัพท์มาจากคำว่า อธิ (มัน) + ฐาน (ที่ตั้ง, ตั้ง) ซ้อน ฐ จึงรวมกันเป็น อธิฐาน (อ่านตามภาษาบาลีว่า อะ-ทิด-ถา-นะ) เขียนเป็นคำไทยได้ว่า อธิฐาน (อ่านว่า อะ-ทิด-ถา-น) แปลว่า ความตั้งใจมั่น, ความมั่นคง, ความตั้งมั่น ตั้งข้อความจากสุมังคลวิลาสินี อรรถกถา ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคิตสูตร ตอนหนึ่งว่า “เมื่อว่าด้วยความหมายแล้ว อธิฐาน ก็มีความหมายว่า เป็นเหตุตั้งอยู่ เป็นที่ตั้งอยู่ของคุณธรรม หรือว่าเป็นฐานะ คือ เป็นความตั้งใจมั่นของคนที่สร้างสมคุณนั้นๆ”.

พระธรรมเทศนาที่เกี่ยวกับอธิฐาน (อธิฐาน, ความตั้งใจมั่น) ที่ควรจะได้ศึกษาพิจารณาเพิ่มเติม มีดังนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงอธิฐาน ๔ ประการ ได้แก่

๑. ปัญญาอธิฐาน อธิฐาน คือ ปัญญา(ความเข้าใจถูกต้องเห็นถูก)
๒. สัจจอธิฐาน อธิฐาน คือ สัจจะ (ความจริงใจ)
๓. จาคาอธิฐาน อธิฐาน คือ จาคะ (การสละกิเลส)
๔. อุปสมาธิอธิฐาน อธิฐาน คือ อุปสมะ (ความสงบจากกิเลส)

(จาก ... พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคิตสูตร)

การตั้งใจสมาทาน (ถือเอาด้วยดี) ไม่หวั่นไหวในธรรมอันไม่มีโทษ เป็นอธิฐานบารมี.

(จาก ...ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย จริยาปิฎก)

คำว่า อธิฐาน ในภาษาไทยที่เข้าใจกันนั้น หมายถึง การขอ แต่ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว หมายถึง ความตั้งใจมั่น ซึ่งเป็นความตั้งใจมั่น ไม่หวั่นไหว ในการที่จะเจริญกุศลสะสมคุณความดีประการต่าง ๆ เพราะเห็นโทษของอกุศล และเห็นคุณของกุศลด้วยปัญญาที่ค่อย ๆ เจริญขึ้นจากการฟัง การศึกษาพระธรรมในชีวิตประจำวัน อธิฐานจึงเป็นเรื่องของกุศลทั้งหมด และเป็นไปในการสละกิเลสทั้งสิ้น เพราะเหตุว่าจิตใจของผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่นั้น ส่วนใหญ่แล้วเป็นอกุศลมากกว่ากุศล ถูกอกุศลกลุ้มรุมจิตใจอยู่เกือบจะตลอดเวลา เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ที่มีความตั้งใจมั่น ก็เป็นผู้ที่รู้ตัวว่ามีกิเลสมาก มีโลภะ โทสะ โมหะ ฯลฯ ที่ได้สะสมมาอย่างเนิ่นนานในสังสารวัฏฏ์ ซึ่งจะต้องอาศัยความตั้งใจมั่นจริง ๆ มั่นคงจริง ๆ ในการเจริญกุศลประการต่าง ๆ เพื่อขัดเกลาละคลายกิเลส มิฉะนั้นแล้วก็พลาดให้กับอกุศลทุกที อธิฐาน ซึ่งเป็นความตั้งใจมั่นในการเจริญกุศล จึงเป็นปัจจัยให้กุศลเกิดขึ้นและสำเร็จได้ เป็นบารมี (ความดี) ที่ควรอบรมเจริญให้มีขึ้นในชีวิตประจำวัน แต่ถ้าเป็นขอเพราะอยากได้สิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นไม่ใช่อธิฐานในพระพุทธศาสนา แต่เป็นอกุศลจิตที่ประกอบด้วยโลภะ (ความติดข้องต้องการ)

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงอิทธิฐาน (อิทธิฐาน, ความตั้งใจมั่น) ๔ ประการ ได้แก่

ปัญญาริทธิฐาน ความตั้งใจมั่นที่ประกอบด้วยปัญญา มีความเข้าใจถูกต้อง เห็นโทษของอกุศล เห็นคุณของกุศลตามความเป็นจริง จึงเว้นในสิ่งที่ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำ มีปัญญาเป็นเครื่องนำทางชีวิตให้ออกห่างจากอกุศล แม้แต่ในขณะที่ฟังพระธรรมเข้าใจถูกเห็นถูกในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็เป็นปัญญาริทธิฐาน เป็นการตั้งมั่นด้วยปัญญาแล้วในขณะนั้น

สัจจาริทธิฐาน ความตั้งใจมั่นที่จะเป็นผู้มีความจริงใจ เป็นผู้ตรงทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ด้วยกุศลธรรม เป็นผู้จริงใจ เจริญกุศลเพื่อขัดเกลาละคลายกิเลสของตนเองเป็นสำคัญ แม้ในการฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมอบรมเจริญปัญญา ก็เพื่อความเข้าใจถูกเห็นถูกเท่านั้น ไม่ใช่เพื่ออย่างอื่น ไม่ใช่เพื่อลาภ สักการะ สรรเสริญ

จาคาริทธิฐาน ความตั้งใจมั่นที่จะสละกิเลส จะสละกิเลสได้ ก็ด้วยการเจริญกุศล ขณะที่กุศลเกิดขึ้น ก็เป็นการสละกิเลส (กล่าวคือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น) แล้ว เพราะเหตุว่าในขณะที่กุศลจิตเกิดขึ้น อกุศลจิตกิเลสย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ แม้ในขณะที่กำลังฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรม ก็เป็นการสละกิเลส สละความไม่รู้และความเห็นผิด เป็นต้น

อุปสมาธิฐาน ความตั้งใจมั่นที่จะสงบจากกิเลส ธรรมที่ตรงกันข้ามกับกุศล คือ กิเลส ประการต่าง ๆ เป็นธรรมที่ทำให้จิตไม่สงบ เมื่อมีความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง เห็นโทษของอกุศลและเห็นคุณของกุศลในชีวิตประจำวัน จึงมีความตั้งใจมั่นที่จะเจริญกุศลทุกประการ ซึ่งจะเป็นไปเพื่อสงบจากกิเลสไปตามลำดับ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว อิทธิฐาน ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เป็นความตั้งใจมั่นไม่หวั่นไหว อันเป็นไปในทางที่เป็นกุศล เป็นไปในธรรมที่ไม่มีมีโทษ เป็นการตั้งใจมั่นในการเจริญกุศลทุกประการ เพราะเห็นโทษของอกุศลและเห็นคุณของกุศลในชีวิตประจำวัน เป็นไปเพื่อขัดเกลาละคลายกิเลสจนกว่ากิเลสทั้งปวงจะดับหมดสิ้นไป.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com , โทร . ๐๘๕- ๖๒๑๗๑๐๖]